

Obecné metodické poznámky

Věk a doba trvání:

V publikaci se chápe věk (resp. doba trvání) jako dokončený (tj. věk-doba při posledních narozeninách-výročí). Pokud se v publikaci objeví např. text „-19“ používá se ve významu „do 19 dokončených let včetně“ neboli „osoby, které ještě neoslavily dvacáté narozeniny“. Obdobně se např. text „65+“ objevuje ve významu „osoby ve věku 65 a více let“ neboli „osoby, které již oslavily šedesáté páté narozeniny“. Dále např. text „20–24“ lze chápat jako „věková skupina těch, kteří již dosáhli 20. narozenin, ale ještě nedosáhli 25. narozenin“.

1.1. Věkové složení obyvatel podle pohlaví a rodinného stavu

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

Strom života je zobrazen podle absolutních počtů osob podle pohlaví a jednotlivých rodinných stavů v jednotlivých věkových skupinách

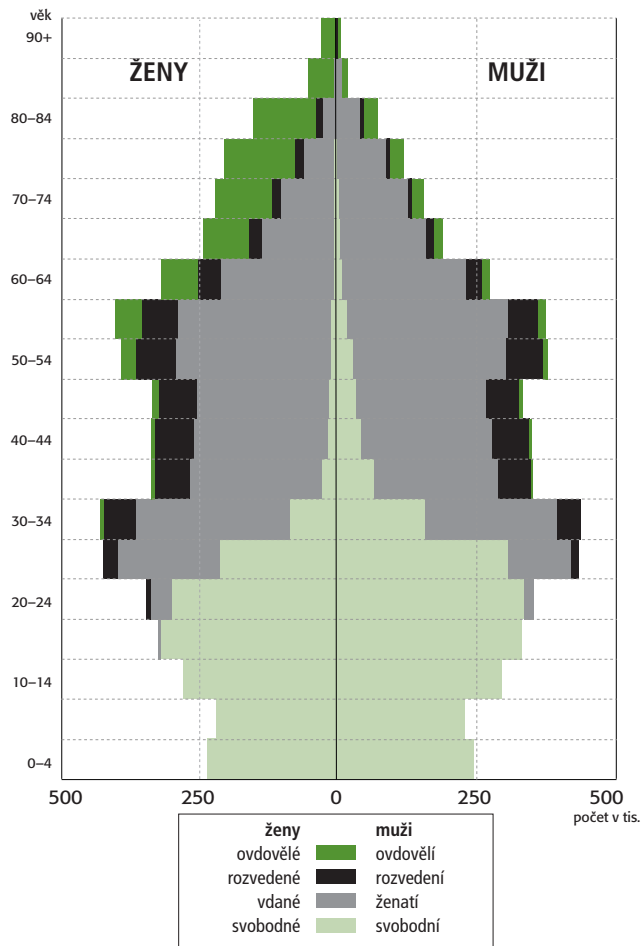
V jinak pravidelné věkové struktuře obyvatelstva ČR lze zaznamenat dvě věkové skupiny v populaci výrazněji zastoupené – jedná se o narozené v 70. letech (věkové skupiny 25–29 a 30–34 let) a v 50. letech (věkové skupiny 50–54 a 55–59 let). Na stromu života lze také vysledovat mírný nárůst nejmladší věkové skupiny 0–4 roky oproti věkové skupině 5–9 let (z velké části vlivem zvýšené kumulace obyvatel – a hlavně obyvatel – ve věku maximální reprodukční schopnosti 25–34 let). Druhá zmíněná silná věková skupina (padesátníci) je zajímavá z hlediska budoucího vývoje penzijního systému. Ač jsou většinou ekonomicky aktivní, jejich blížící se přechod do důchodového věku bude pro penzijní systém velkou zátěží.

Skupina svobodných převažuje u mužů ještě ve věkové kategorii 25–29 let, ženatí dominují až do 90 let věku, kdy jsou nahrazeni ovdovělými. Rozvedení předstihnou počtem svobodné od věku 40–44 let dále, konkrétně v 39 letech.

Vdané ženy sice začínou převažovat nad svobodnými až v kategorii 30–34 let, nicméně podle jednotek věku zlom nastává již ve věku 28 let, přičemž u mužů až ve věku 31 let.

Počet rozvedených žen předčí počet svobodných ve 34 letech, podle pětiletých skupin v kategorii 35–39 let, a to dvojnásobně. Vdovství je u žen výrazně častější stav než u mužů, ve věkové skupině 70–74 předstihují počty vdov počty vdaných žen (podle jednotek věku v 72 letech).

1.1. Obyvatelstvo podle pohlaví, věku a rodinného stavu k 31. 12. 2005

1.2. Stáří a stárnutí populace ČR

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ k 31. 12. 2005

Index stáří (65+) vyjadřuje počet osob ve věku 65 a více let připadající na 100 osob ve věku 0–14 let.

Hodnoty 100 % dosáhne, když jsou podíly obyvatel do 14 a nad 65 let shodné a populace v před-produktivním věku je stejně početná jako počty osob v post-produktivním věku.

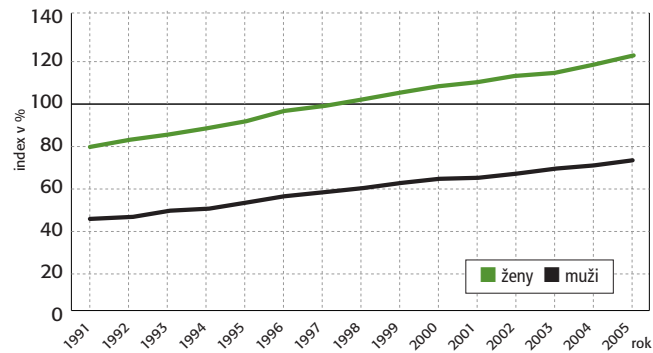
Index závislosti vyjadřuje počet osob v post-produktivním věku na 100 osob v produktivním věku.

Za celou populaci dosáhla hodnota indexu stáří na konci roku 2005 97 %, rozdíl mezi muži a ženami jsou zásadní. Zatímco u žen převažuje počet osob třetí generace nad nejmladšími již od roku 1998, u mužů hodnota indexu stáří, vzhledem k nižšímu průměrnému věku a nižší naději dožití, nedosáhla ještě 80 %.

V evropském kontextu lze hodnotu indexu stáří v ČR považovat za průměrnou, srovnatelných hodnot jako Česká republika dosahují např. Belgie (99 %), Rakousko (99 %), Švédsko (98 %) nebo Švýcarsko (97 %). Nicméně tyto země mají vyšší podíl věkové kategorie 0–14 na celkové populaci, vesměs více než 16 %, zatímco ČR 14,9 %. Proto je problém stárnutí populace u nás naléhavější. Hodnota indexu stáří je v uvedených zemích ovlivněna vyšším podílem před-produktivní i post-produktivní věkové skupiny obyvatelstva.

Index závislosti osob v post-produktivním věku na produktivní populaci dosahuje ke konci roku 2005 hodnoty 20 %. U mužů je nižší (16 %), u žen vzhledem k vysokému počtu žen v post-produktivním věku (886 687 na konci roku 2005) činí 24 %.

1.2. Vývoj indexu stáří v ČR

1.3. Průměrný věk při sňatku, narození dítěte, rozvodu a ovdovění

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

Demografické události týkající se rodinného života a reprodukce obyvatelstva pokračují v trendu posouvání se do pozdějšího věku. Průměrný věk při sňatku se u obou pohlaví ve srovnání s rokem 1993 zvýšil více než o 5 let. Průměrný věk při prvním sňatku u mužů v roce 2005 již překročil hranici 30 let, u průměrného věku při sňatku (bez ohledu na pořadí) tuto hranici překročil i u žen. Průměrný věk u dalších sňatků roste pomaleji, přesto u nevěst atakuje hranici 40 let a u mužů již překročil 43 let. Během devadesátých let se zvyšoval průměrný věk matky při narození prvního dítěte, v novém tisíciletí již roste pomaleji. Zvolna roste průměrný věk rozváděných manželů obojího pohlaví, podobná situace je i při ovdovění.

1.3. Průměrný věk při sňatku, narození dítěte, rozvodu a ovdovění

		1993	2001	2005
Průměrný věk při prvním sňatku v letech	nevěsta	23,2	26,9	28,1
	ženich	25,4	29,3	30,7
Průměrný věk při sňatku v letech	nevěsta	24,8	28,3	30,0
	ženich	27,9	31,3	33,0
Průměrný věk při dalším sňatku v letech	nevěsta	35,8	38,2	39,9
	ženich	39,9	41,9	43,6
Prům. věk matky při narození 1. dítěte v letech	x	22,6	25,3	26,6
	x	25,0	27,6	28,6
Průměrný věk při rozvodu v letech	manželka	33,3	36,0	37,8
	manžel	36,1	38,7	40,6
Průměrný věk při ovdovění v letech	vdova	63,5	65,1	66,4
	vdovec	68,2	69,2	70,1

1.4. Vývoj plodnosti v letech 1993–2005

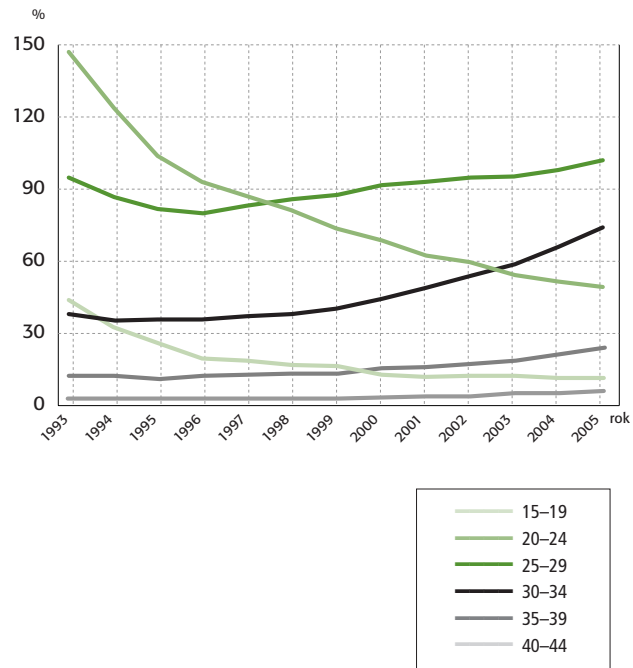
Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

Úhrnná plodnost vyjadřuje počet živě narozených dětí, které by se narodily ženě za celé její reprodukční období, kdyby průběh její plodnosti podle věku byl stejný jako průběh plodnosti všech žen podle věku v příslušném kalendářním roce.

Specifické plodnosti vypovídají o počtu živě narozených dětí na 1000 žen v dané věkové skupině.

Ukazatel úhrnné plodnosti klesal do roku 1999 (1,13), od roku 2000 je zaznamenán každoroční nárůst, v roce 2005 se dostal na úroveň roku 1995 (1,28). V grafu 1.4 lze pozorovat nejen přesun porodnosti do vyšších věkových skupin ve srovnání s rokem 1993, ale také výrazný růst porodnosti ve věku nad 30 let. Nejčastěji rodí ženy kolem 30. roku života namísto věkové skupiny 20–24 let, která do první poloviny 90. let jasně dominovala.

1.4. Vývoj specifických plodností v čase

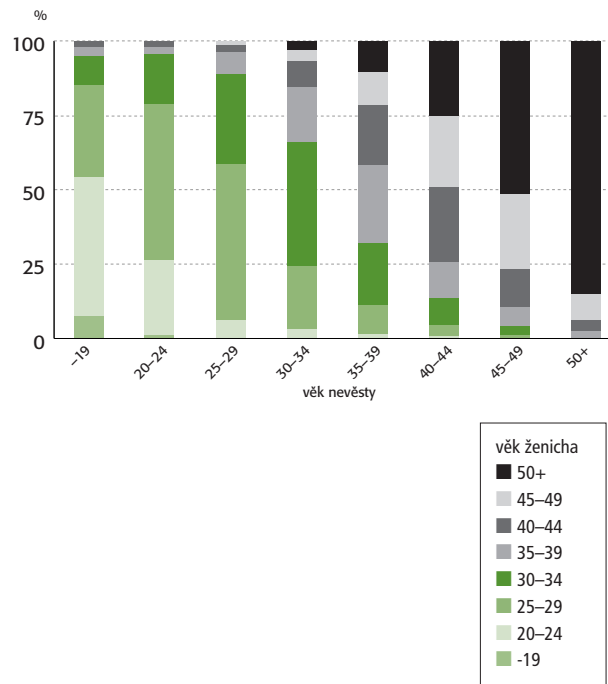

1.6. Sňatky podle vzájemného věku snoubenců

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

V ČR bylo v roce 2005 uzavřeno 51 829 sňatků. Podle jednotek věku bylo nejvíce sňatků 26letých ženichů s 25letou nevěstou a 28letých ženichů s 26letou nevěstou, shodně 644. Tyto jednotky věku spadají do nejvíce četné věkové kategorie vzájemného věku při sňatku – pro ženichy i nevěsty ve věku 25–29 let. Ve věku 25–34 let si ženy nejčastěji berou muže ze shodné pětileté věkové skupiny. Nevěsty do 24 let a nad 45 let se vdávají častěji za muže z vyšší pětileté věkové skupiny.

1.6. Sňatky podle vzájemného věku snoubenců v roce 2005

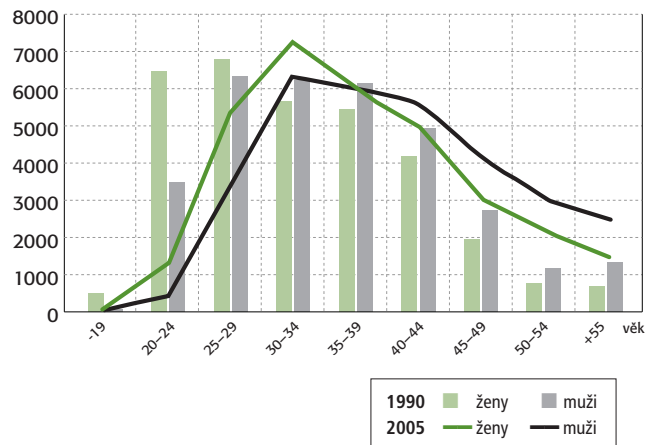
1.7. Rozvody podle věku

Zdroj: Demografická statistika ČSÚ

Rozpady manželství neprošly tak zásadní změnou trendu jako vstupy do svazku manželského, nicméně posun do vyššího věku je patrný i v rozvodech, ač je jasné, že změny ve věku snoubenců se na rozvodovosti projeví s určitou časovou prodlevou. V roce 1990 se nejvíce rozváděla manželství ve věku manželů spadajícím do věkové skupiny 25–29 let u žen i mužů. O 15 let později jsou rozváděni nejčastěji ve věku 30–34 let a počty rozvedených neklesají s rostoucím věkem tak strmě jako v roce 1990.

Průměrná délka trvání manželství při rozvodu nepatrně vzrostla, např. v roce 1993 činila 10,5 roku, v roce 2001 již 11,3 a v roce 2005 12,2 let.

1.7. Rozvody podle věku žen a mužů v letech 1990 a 2005

1.8. Rodiny podle věku osob(y) v čele

Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil, ČSÚ, 2005

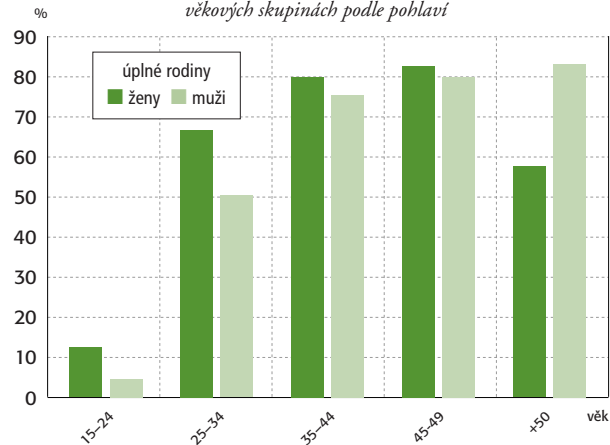
Úplná rodina je tvořena párem (ne nutně manželským) a případně jejich dítětem (dětmi), s tím, že přítomnost dětí není podmínkou zařazení do této skupiny. V této publikaci se u úplné rodiny považují za osoby v čele domácnosti oba dva partneři.

Naproti tomu neúplné rodiny jsou tvořeny jedním rodičem a jeho dítětem (dětmi). Přítomnost dítěte je v tomto případě nutná (jinak by se jednalo o domácnost jednotlivce či vícečlennou nerodinnou domácnost). Za osobu v čele se považuje rodič. Dítě (ve smyslu potomek, ať už biologický či pouze v právním smyslu) v rodině je závislé, pokud není ekonomicky aktivní, je mladší než 26 let a žije alespoň s jedním rodičem.

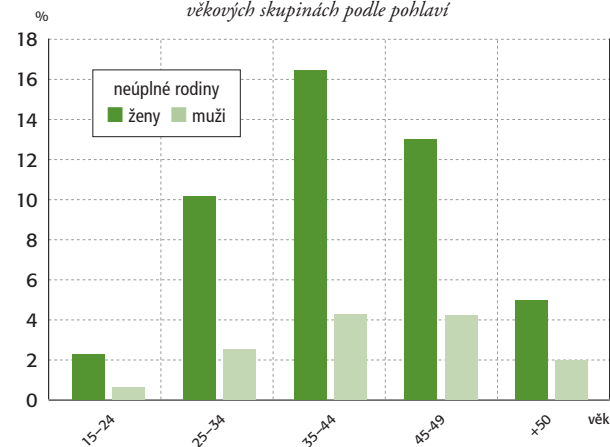
V úplných rodinách jsou partneři nejčastěji ve věku nad 50 let a pouze v této věkové skupině jsou vyšší počty mužů. S mladšími věkovými kategoriemi roste převaha počtu žen nad muži. Z toho je patrné, že v partnerských vztazích jsou častěji starší muži.

V čele neúplných rodin stojí častěji žena (365,6 tis. rodin), muži jsou v čele u 107,5 neúplných rodin. Podíl mužů v čele se sice se stoupajícím věkem zvyšuje, přesto i v nejvyšší věkové skupině ženy převažují trojnásobně. Nejvíce osob v čele neúplných rodin je ve věku 35–44 let, což je částečně ovlivněno neúplnými rodinami se závislými dětmi, které se nejvíce vyskytují v této věkové kategorii rodičů.

1.8. Partneři v čele úplných rodin – podíl na celkové populaci v odpovídajících věkových skupinách podle pohlaví

1.8. Osoby v čele neúplných rodin – podíl na celkové populaci v odpovídajících věkových skupinách podle pohlaví

1.9. Cizinci v ČR podle věku

Zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie MV-ČR.

V počtu cizinců jsou zahrnuti cizí státní příslušníci s povolením k trvalému, dlouhodobému a přechodnému pobytu a cizinci s vízem nad 90 dní (bez žadatelů o azyl).

K 31. 12. 2006 v ČR žilo 321 456 cizinců a z nich naprostá většina – více než 87 % – ve věku 15–59 let (tedy ve věku produktivním). Nejvíce zastoupená státní občanství v ČR jsou – Ukrajina (102 594 osob), Slovensko (58 384 osob), Vietnam (40 779 osob), Polsko (18 894 osob) a Rusko (18 564 osob).

Věková struktura občanů Ukrajiny odpovídá charakteru pracovní migrace, kdy jsou největší počty osob (téměř 93 %) v produktivním věku 15–59 let, zejména mezi 20–45 lety. Růst počtu dětí občanů Ukrajiny napovídá, že se určitá část migrantů zde usazuje nebo pobývá s celými rodinami.

Rozdělení věkové struktury občanů Slovenska je také spíše ve prospěch mladších osob, když téměř 40 % slovenských státních občanů na území ČR je ve věku 15–29 let (v populaci cizinců je podíl v této věkové skupině více než o 10 procentních bodů nižší), nicméně věková skupina starších 60 let je zastoupena silněji než např. u občanů Ukrajiny (2,8 % vs. 1,5 %).

Státní příslušníci Vietnamu mají progresivní věkovou strukturu vzhledem k vysokému podílu dětí a mladistvých a pouhým 380 (0,9 %) osobám nad 60 let.

Naopak polští občané na území ČR převažují ve starších věkových kategoriích, více než polovina z celkového počtu spadá do věkových skupin nad 45 let.

Občané Ruské federace jsou mezi skupinami cizinců nejrovnoměrněji rozdělení napříč věkovým spektrem, což svědčí o trvalejším charakteru migrace a usazování rodin všech generací.

1.9. Občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Polska a Ruské federace podle věku

